

OKM 2013 FIT-jelentés

Útmutató

a Tanulási környezet jelentés
ábráinak értelmezéséhez

Tartalomjegyzék

Általános tudnivalók	2
A jelentések felhasználása.....	2
A Tanulási környezet jelentések felépítése	5
A telephely épületének állapota	6
A telephely speciális tantermei	6
A tanulók összetétele és a tanulási nehézségekkel küzdő tanulók a telephelyeken	7
Fegyelem, motiváció	8
A különböző képzési formákban tanulók továbbtanulási aránya.....	10

Általános tudnivalók

Az évente megrendezett Országos kompetenciamérésben minden intézmény minden 6., 8. és 10. évfolyamos diákja részt vesz. Az ő eredményeik alapján készültek a Fenntartói, Intézményi és Telephelyi jelentések (röviden FIT-jelentések). Ennek az Útmutatónak a célja a Tanulási környezet jelentés ábráinak bemutatása, a kompetenciamérésekkel kapcsolatos egyéb tudnivalókat, általános információkat a www.oktatas.hu honlap ismerteti.

A Fenntartói, Intézményi és Telephelyi jelentések közül a Telephelyi jelentés adja a legrészletesebb képet az eredményekről, hiszen a jelenlegi magyar iskolarendszerben az intézmények jelentős része több, gyakran különböző településen lévő és teljesen eltérő tanári karral dolgozó telephellyel¹ rendelkezik. Az eredmények értékelését így intézményenként gyakran nehezíti az, hogy az intézmény telephelyein eltérő körülmények között tanulnak a tanulók. Éppen ezért az alap jelentés-típus a Telephelyi jelentés, az Intézményi és Fenntartói jelentés ennél kevésbé részletes, összevont adatokat tartalmaz és nem minden olyan ábra és elemzés található meg benne, amely a Telephelyi jelentésben szerepel.

Azok a fenntartók, intézmények és telephelyek, amelyek esetében kevesebb, mint öt kitöltött tesztfüzet állt rendelkezésünkre, vagy amelyek esetében több mint a tanulók fele hiányzott, nem készült jelentés.

A jelentések felhasználása

A FIT-jelentések a központi elemzésbe bevont tanulók eredményeit mutatják be különböző ábrák és táblázatok segítségével. Az ábrákon és a táblázatokban az adott fenntartó, intézmény és telephely tanulóinak eredményei mellett olyan diákcsoportok eredményeit is feltüntettük, amelyekhez viszonyítva értelmezni lehet az eredményeket.

A jelentésekből a fenntartó, az intézmény vagy a telephely vezetése, tanárai, tanulói és a szülők objektív képet kaphatnak arról, hogy az adott iskola tanulói milyen eredményeket értek el szövegértésben és matematikában az országos eredményekhez és a különböző diákcsoportokhoz képest. Hol helyezkednek el a képességskálákon és a képességszinteken? Hogyan változott a telephelyek eredménye az előző kompetenciamérésben tapasztaltakhoz

¹ *Iskolának* nevezzük azt az intézményt, amelynek van OM azonosítója, *telephelynek* azt az önálló címmel rendelkező telket, amelyen az adott intézmény épületei állnak. Ebben az értelemben az iskola székhelye is egy a telephelyek közül.

képest? Milyen eredményt ért el a telephely a tanulók családi háttéréhez viszonyítva? Mekkora különbségek tapasztalhatók a fenntartó egyes intézményeinek/az intézmény egyes telephelyeinek/a telephely egyes osztályainak eredményei között? Milyen a telephely tanulóinak összetétele a többi telephelyhez viszonyítva? Különböznek-e a fenntartó telephelyei a tanulási nehézségekkel küzdő tanulók számában? Ilyen és ehhez hasonló kérdések megválaszolását teszik lehetővé a jelentések.

A kérdések és a rájuk adott válaszok értékes támpontot adhatnak a fenntartóknak, az iskoláknak és a telephelyeknek objektív önértékelésükben, noha természetesen az önértékelés folyamán számos egyéb tényezőt is figyelembe kell venniük, amelyek mérésére a kompetenciamérés nem alkalmas, vagy amelyek megragadására egyetlen központi mérés, objektív adatsor sem képes. Ugyanakkor az Országos kompetenciamérésben megragadható egy olyan fontos teljesítménymutató, amely az iskola egyik alapvető céljával, a tanulók mindennapi életben való boldogulásával függ össze, így hangsúlyos szerepe van az önértékelésben is. A modern, tudás alapú társadalomban ugyanis nagyon sebezhetővé válhat és a társadalomból könnyen kirekesztődhet az, aki nem képes az új ismeretek hatékony elsajátítására és a gyorsan változó világhoz való alkalmazkodásra. A jó szövegértési képesség és a matematikai eszköztudás a további tanuláshoz, az új tudástartalmak megismeréséhez és elsajátításához elengedhetetlen feltétele.

A mérési eredmények megismerése segíthet a tanároknak a fejlesztési tervek összeállításában is, hiszen a feladatonkénti elemzések nemcsak azt mutatják meg, hogy mely feladatok bizonyultak nehéznek, hanem azt is, hogy mely feladatokban voltak rosszak az eredmények az országos eredményekhez vagy a településtípus/képzési forma eredményeihez viszonyítva. A feladatonkénti eredmények tanulmányozása megkönnyíti a fejlesztési irányvonalak kijelölését, segítségével árnyaltabb képet kaphatnak a pedagógusok a tanulócsoporthoz hiányosságairól a szövegértés és a matematika területén. A fejlesztési feladatok megfogalmazása és megvalósítása azonban nem csupán a magyar- és a matematikatanárok feladata lehet, hiszen a szövegértési képesség és a matematikai eszköztudás minden tantárgyban fontos szerepet játszik, a tanulók e téren mutatkozó hiányosságai az egész tanári kar munkáját hátráltathatják.

Fontos megjegyezni, hogy a kompetenciamérések feladatai nem alkalmasak a kompetenciafejlesztésre, hiszen a mérési feladatok nem segítik a gondolatmenet megismerését, nem követik például a fejlesztéshez elengedhetetlen „egyszerűtől a

bonyolultig” elvet. A feladatok célja ugyanis az, hogy a szövegértési képességről, a matematikai eszköztudásról minél rövidebb idő alatt minél pontosabb képet kapjunk. Ezért a feladatok megoldásához sokszor több művelet elvégzésére, bonyolultabb gondolatmenet követésére van szükség. E feladatok mechanikus gyakoroltatása nem segíti a tanulók képességeinek fejlődését, és pusztán a feladatok megoldásának megismerése nem eredményezi azt, hogy a feladat elvégzéséhez szükséges képességeket és készségeket új feladatok megoldásában hatékonyan alkalmazzák. Ezért a feladatok felhasználása csupán mérési céllal ajánlott a tanórákon. A kompetenciamérések feladatainak tanórai alkalmazása helyett javasoljuk, hogy keressék meg azokat a fórumokat – ma Magyarországon több kutatócsoport is foglalkozik fejlesztő feladatok kidolgozásával –, amelyek segíthetnek a fejlesztő feladatsorok összeállításában.

A tanulók osztályozására sem javasoljuk a feladatokat, hiszen azok a legtöbb diák számára újszerűek, sok esetben eltérnek attól, amit a tanórák során megszoktak, és nem csak az elsajátított ismereteket kérdezik vissza. A kompetenciamérések ráadásul olyan keresztkompetenciákat mérnek, amelyek nem szoríthatók be egyetlen tantárgy keretei közé.

A tanárok értékelésében is fokozott óvatossággal használhatók a kompetenciamérés eredményei, hiszen a tanári munka kis szeletéről adnak képet, emellett – mint már említettük – a szövegértési és a matematikai képességek fejlesztése nem csak a magyar- és a matematikatanárok feladata.

A Tanulási környezet jelentések felépítése

A Tanulási környezet jelentés a Telephelyi kérdőív kérdéseire adott válaszokat összesítve készül, és néhány, a telephely felszereltségét, tanulói összetételét bemutató ábrát tartalmaz.

A Tanulási környezet jelentés minden, a mérésben részt vett telephely esetében letölthető a <https://www.kir.hu/okmfit/> honlapról, emellett azok a fenntartók, melyeknek több mint öt telephelyük van, összesített jelentést kapnak telephelyeik tanulási környezetéről.

A Tanulási környezet jelentés abból adódóan, hogy a Telephelyi kérdőív kérdéseire adott válaszokat összesíti, sokkal szubjektívebb képet ad a telephelyről az eredményeket bemutató jelentésekhez képest. A kérdések, amelyeknek eredményeit összegzi a jelentés, gyakran a válaszadó, azaz a telephely vezetőjének véleményét kéri különböző állításokra vonatkozóan, például a tanulók fegyelmezettségével vagy motiváltságával kapcsolatosan.

A Tanulási környezet jelentés ábracsoportjai ismertetik

- a telephely állapotát,
- a speciális tantermek meglétét,
- a telephely tanulóinak összetételét és a tanulási nehézségekkel küzdő tanulók arányát a telephelyen,
- a diákok fegyelmét és motivációját,
- valamint a továbbtanulási arányt

az adott telephelyen az adott képzési forma (ha a kérdés az egyes képzési formákra külön-külön szerepel a Telephelyi kérdőívben) és településtípus megfelelő adataihoz viszonyítva.

A telephelyek számára a legérdekesebb információ az, hogy országosan és településtípusukban hogyan alakult az adott jellemzők megoszlása, hiszen saját helyzetüket jól ismerik, azt azonban kevésbé tudják megállapítani, hogy ez hogyan viszonyul a többi telephely helyzetéhez. Ezek az ábrák bemutatják a felvázolt jellemzők megoszlását országosan és településtípusonként is, adatokat szolgáltatva a telephelyek helyzetének megítéléséhez.

A fenntartók számára készült Tanulási környezet jelentések segítségével a fenntartók összehasonlíthatják telephelyeiket a megadott szempontok szerint, valamint azt is megvizsgálhatják, hogy országosan és településtípusonként milyen az adott jellemzők megoszlása.

A telephely épületének állapota

A 1. ábracsoport a telephely épületének állapotára és az építés, felújítás idejére adott válaszok alapján készült.

A Telephelyi tanulási környezet jelentésben a *felső ábrán* a telephelyek vezetőinek az épület állapotára vonatkozó válaszait összesítve, bemutatjuk a telephelyek állapotának megoszlását országosan és településtípusonként. Az *alsó ábrán* az építés és felújítás idejére vonatkozó kérdések válaszait kombinálva országosan és településtípusonként azt mutatjuk be, hogy a telephelyek hány százaléka épült az elmúlt 10 évben, valamint hány százalékukban folytak felújítási munkálatok ugyanebben az időszakban (a 2013. évi FIT-jelentés esetében például 2003. január 1. és 2013. május 31. között). *Szöveges formában* az is szerepel az ábracsoportban, hogy az adott telephely a kérdőív válaszai alapján melyik kategóriába tartozik.

Az ábrák segítségével nemcsak azt tudják a telephelyek felmérni, hogy saját épületük állapota hogyan viszonyul az országosan tapasztalható állapotokhoz, hanem azt is, hogy a saját településtípusukban található telephelyek épületeinek állapota mennyire tér el a többi településtípus jellemzőitől.

A Fenntartói tanulási környezet jelentésben a telephelyeknél szöveges formában megadott, a fenntartó telephelyeinek állapotára és a felújításra vonatkozó információkat ábrák összegzik. Így a fenntartók viszonyítani tudják saját telephelyeik épületeinek állapotát az országosan és településtípusonként tapasztalható adatokhoz.

A telephely speciális tantermei

A 2. ábracsoport azt vizsgálja, megtalálhatók-e a telephelyen a következő speciális tantermek: nyelvi labor, egyéb szaktanterem, számítógépterem, könyvtárterem, tornaterem, fejlesztő tanterem. Az ábrán láthatjuk, hogy a telephelyek hány százalékában található meg az említett teremtípus országosan és az egyes településtípusok esetében. A Telephelyi tanulási környezet jelentésben adott telephelyre vonatkozó információ szövegesen szerepel, a fenntartói jelentésben külön ábra mutatja be a fenntartó intézményeinek telephelyeire vonatkozó adatokat.

A tanulók összetétele és a tanulási nehézségekkel küzdő tanulók a telephelyeken

A Telephelyi kérdőív több kérdése irányult a telephely tanulói összetételének, valamint a tanulási nehézségekkel küzdő tanulók arányának a feltérképezésére. A változókat összesítve két indexet képeztünk, a 3. ábracsoport ezeknek az indexeknek a megoszlását szemlélteti az egyes telephelyek esetében.

Az ábrák a telephely tanulóinak anyagi és szociális hátterére, valamint a tanulási nehézségekkel küzdő diákok arányára vonatkozó indexek országos és településtípusonkénti eloszlásának főbb jellemzőit (5-ös, 25-ös, 75-ös, 95-ös percentilisek² és az átlag megbízhatósági tartománya³) mutatják be. Ezek az indexek képzési formák szerint (általános iskola, gimnázium, szakközépiskola, szakiskola) állnak rendelkezésünkre, ezért itt képzési formánként külön ábra készül. Az ábrákon szereplő értékeket táblázatos formában is feltüntettük.

A telephely tanulói összetétele alapján képzett index

Az index a Telephelyi kérdőív azon kérdéseiből készül, amelyek bizonyos jellemzőkkel rendelkező tanulók százalékos arányára kérdeznak rá az általános iskolai, gimnáziumi, szakközépiskolai és szakiskolai osztályokban. Ezek a jellemzők a következők:

- átlag feletti anyagi körülmények között élők,
- nagyon rossz anyagi körülmények között élők,
- rendszeres gyermekvédelmi támogatásban részesülők,
- veszélyeztetettek,
- az iskolában térítésmentesen vagy kedvezményesen étkezők,
- ingyenes tankönyvben részesülők,
- nevelési segélyben, szociális támogatásban részesülők,
- szülei munkanélküliek,
- szülei diplomával rendelkeznek.

Az index kialakításához a változókat standardizáltuk, azaz 0 átlagúvá és 1 szórásúvá alakítottuk lineáris függvény alkalmazásával, és ha szükséges volt, az előjelét is megváltoztattuk, hogy a nagyobb értékek jobb körülményeket jelentsenek. Ezt követően a standardizált értékek átlagát képeztük.

² A percentilisek a változó eloszlásának jellemzésére szolgáló mutatók. A k. percentilis az az érték, amelynél a változó által felvett értékek k%-a kisebb, (100-k)%-a pedig nagyobb; k 0 és 100 közötti egész szám. Például az 5-ös percentiliséknél az értékek 5%-a kisebb, 95%-a pedig nagyobb. A 0-s percentilis a minimum, a 100-s percentilis a maximum, az 50-es percentilis pedig a medián.

³ Az OKM FIT-jelentésben minden esetben 95%-os megbízhatósági tartományt, más kifejezéssel konfidencia-intervallumot tüntettünk fel, a konfidencia-intervallumokat a kis esetszám és az osztályokon belüli összefüggés miatt bootstrap algoritmussal számítottuk.

A Telephelyi tanulási környezet jelentésben az adott telephely indexértékét a megfelelő képzési típusok ábráin vízszintes vonal jelöli, a Fenntartói tanulási környezet jelentésben pedig a fenntartó telephelyeire vonatkozó minimális, maximális és középértékek külön ábrán szerepelnek.

A gimnáziumok és szakközépiskolák ábráján a községi telephelyekre vonatkozó eloszlásjellemzőket nem ismertettük, hiszen nagyon kevés gimnázium és szakközépiskola található a községekben.

Az ábrák segítségével a telephely, illetve a fenntartó felmérheti, milyen helyzetben van a többi telephelyhez viszonyítva a tanulói összetétel szempontjából. Arról is képet kaphatunk, hogy mekkora különbségek vannak a képzési formák között a tanulói összetételt és a tanulási nehézségekkel küzdő diákok arányát tekintve.

A tanulási nehézségekkel küzdők aránya alapján képzett index

Az index a Telephelyi kérdőív azon kérdéseiből készül, amelyek bizonyos tulajdonságokkal rendelkező tanulók százalékos arányára kérdez rá az általános iskolai, gimnáziumi, szakközépiskolai és szakiskolai osztályokban. Ezek a tulajdonságok a következők:

- sajátos nevelési igényűek,
- tanulási nehézségekkel küzdők,
- évfolyamismétlők.

Az index kiszámításakor az előző index esetében alkalmazott eljárást követtük.

Fegyelem, motiváció

A Telephelyi kérdőív egyik kérdéscsoportja azt igyekezett feltérképezni, hogy az egyes képzési formák esetében milyen mértékben kell foglalkozniuk a tanároknak a tanítási folyamatot zavaró különböző tanulói magatartásformákkal. Egy másik kérdéscsoport arra irányult, hogy mennyire motiváltak a tanulók az adott telephely különböző képzési formákba tartozó osztályaiban. E kérdéscsoportok változóit összesítve két indexet képeztünk, a 4. ábracsoport ábrái az indexek megoszlását szemléltetik képzési formánként.

Fegyelemindex

Az index a Telephelyi kérdőív azon kérdéseit foglalja magában, amelyek a tanulók bizonyos viselkedésformáinak előfordulási gyakoriságára kérdeznak rá külön-külön az általános iskolai, gimnáziumi, szakközépiskolai és szakiskolai osztályokban, hétfokú skálát alkalmazva (az 1 azt jelenti, hogy a tanároknak sohasem kell az adott viselkedésformákkal, problémákkal foglalkozniuk, a 7 azt jelenti, hogy nagyon gyakran). A viselkedésformák, problémák a következők:

- rendszeres hiányzás,
- rendbontás az órán,
- rongálás,
- fizikai bántalmazás a gyerekek között,
- verbális agresszió, ordítozás,
- agresszív magatartás az iskola dolgozóival,
- dohányzás,
- alkoholfogyasztás,
- drogfogyasztás,
- függőség (számítógépes játék, játékgép)
- lopás.

Mivel a hétfokú skála esetében nem feltételezhetünk linearitást, az index kialakításában a következő eljárást alkalmaztuk: a telephelyeket minden képzési formára külön-külön minden változó esetén két egyenlő nagyságú csoportba osztottuk aszerint, hogy az adott problémakört tekintve a jobb vagy a rosszabb helyzetben lévő telephelyek közé tartoznak-e. Természetesen a felezés a legtöbb változó esetében nem végezhető el pontosan, de olyan vágást alkalmaztunk, amely a leginkább azonos méretű csoportokat állítja elő. Ezt követően megszámoztuk, hogy az adott telephely hány esetben tartozik a jobb helyzetben lévő telephelyek közé. Az index értéke 0, ha a telephely az esetek felében tartozott a jobb helyzetben lévő telephelyekhez, és az értéke az ettől való eltérés mértékének megfelelően -5 és 6 között változik (például az index értéke 3, ha 8 esetben tartozott a jobb helyzetben lévő telephelyekhez, és -5, ha egyetlen esetben sem).

Motivációindex

Az index a Telephelyi kérdőív azon kérdéseit foglalja magában, amelyek a tanulók motiváltságát térképezik fel külön-külön az általános iskolai, gimnáziumi, szakközépiskolai és szakiskolai osztályokban (a válaszok egy hétfokú skálán helyezkednek el, ahol az 1 azt jelenti, hogy az adott állítás egyáltalán nem jellemző a diákokra, a 7 azt jelenti, ha nagyon jellemző). A vizsgált jellemzők a következők:

- a tanulók motiváltak,
- a tanulók körében érték a tudás, az iskolai siker,
- a tanulók gyakran hiányoznak, lógnak,
- a tanulók fegyelmezetlenek,
- a szülők nem segítik, nem támogatják gyermekük otthoni tanulását.

Az index kialakításában itt sem feltételezhető a linearitás, de az értékek nagyobb szóródása miatt a következő eljárás alkalmazható: minden változó esetében meghatároztuk a leggyakoribb kategóriát, amely 0 értéket kap, az ennél jobb kategóriát megjelölő iskolákhoz az 1, az ennél rosszabb kategóriát megjelölő iskolákhoz pedig a -1 értéket rendeltük az adott változó esetében. Majd az értékeket összeadjuk, így az index értéke -5 és 5 közé eshet; minél nagyobb az index értéke, annál motiváltabbak a tanulók az adott iskolában.

Az ábrákon a két index értékeinek megoszlását szemléltetjük országosan és az egyes településtípusok esetében (a fegyelemindex értéke -5 és +6 közötti, a motivációindex értéke -5 és +5 közötti egész szám). Akárcsak az előző ábracsoport esetében, itt is képzési formák szerint külön-külön állnak rendelkezésünkre az index értékei, ezért az adatokat a képzési formák szerint külön ábrákon tüntettük fel.

A Telephelyi tanulási környezet jelentésben szövegesen szerepel, hogy az adott telephelyen mekkora az indexek értéke az adott képzési forma esetében, a Fenntartói tanulási környezet jelentésben a fenntartó telephelyeire vonatkozó értékeket külön ábra összegzi.

A gimnáziumok és szakközépiskolák ábráján a községi telephelyekre vonatkozó megoszlást nem ismertettük, hiszen nagyon kevés gimnázium és szakközépiskola található a községekben.

A különböző képzési formákban tanulók továbbtanulási aránya

Az 5. ábracsoport az előző tanévben végzett tanulók továbbtanulására vonatkozó válaszok összesítésével készült. Az egyes képzési formákra vonatkozóan külön-külön mutatjuk be a lehetséges továbbtanulási utakat választó diákok arányát az adott telephelyen,⁴ valamint országos szinten és a településtípusok szintjén. Ez a jelentésrész a Fenntartói tanulási környezet jelentésben nem szerepel.

Amennyiben az Útmutató alapos áttanulmányozása mellett maradnak megválaszolatlan kérdései a jelentés értelmezésével kapcsolatban, kérjük, írjon a következő e-mail címre: kmeo.okm@oh.gov.hu.

⁴ Az adattisztítás során azokban az esetben, amikor a tanulók összesített aránya nem pontosan 100% volt, töröltük a telephely vezetője által megadott értékeket, így a jelentésben e telephelyek esetén „az Önök telephelye” ábrarész nem került feltöltésre.